

EZGU FIKR, EZGU SO‘Z, EZGU AMAL!

**2021-YIL – YOSHLARNI
QO‘LLAB-QUVVATLASH VA AHOLI
SALOMATLIGINI MUSTAHKAMLASH YILI**

ILM SARCHASHMALARI

**URGANCH DAVLAT UNIVERSITETINING
ILMIY-METODIK JURNALI**

2020–12

Bagbekova Laylo Kadirbergenovna. Masofaviy ta'lim tizimi o'qitishning zamonaviy usuli sifatida.....	176
Xamidova Muyassar. Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitish va tarbiyalashda didaktik o'yinlardan foydalanish yo'llari.....	179
Очилова Насиба Соткиновна, Кодиров Собиржон Солижон ўғли. Топетические и практические особенности обучения студентов лексике английского языка в неязыковых вузах.....	181
Abdiyev Akmal Urakbayevich. The Use of Differentiated Approach in Teaching English in Andragogy.....	184
Sabitova Iroda Srajjiddinovna. The Importance of Using Non-verbal Communication in EFL (English as a Foreign Language) Classrooms.....	189

ILMIY AXBOROT

Валиева Зайнаб Омонбаевна. "Коронавирус" Пандемияси даврида ҳаёт фаолияти хавфсизлигининг аҳамияти.....	192
Қадиров Қувондиқ Айнитбаевич. Янги Ўзбекистон: Олий таълим тизимида ҳолий тарбия ишлари менежментини ривожлантириш ресурслари.....	194
Худайкулова Латифа Авазевна, Мехлиева Дилноза Усмоновна. Болалар тарбиясида боболар алласининг ўрни ва аҳамияти.....	197
To'ychiev Abdunabi Xudoyberdievich. Yozuvchining topganlari va tilaklari.....	199
Sayfullayev Anvar Islamovich. Tarjimon faoliyati haqida.....	201
Mustanova Shaxnoza Rustamovna. Simxron tarjima jarayoni haqida.....	205
Ўсарова Нилуфар Якубовна, Назарова Раъно Рахимовна. Мақолларни таржима қилиш муаммолари.....	209
Зулфия Маруфова. Шарқона "Гўзаллик" концептини юзага чиқаришда илоҳий тасмолларнинг роли.....	212
Мирзакаримова Махлиёхон Мадамнижоновна. Умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими: тушунча ва тамойиллар.....	215
O'razova Iqbol Abdikarimovna. Boy berilayotgan xazina.....	218
Норчаев Равшан Тоштемурович. Тасвирий санъатда чизматасвирнинг ривожланиш босқичлари.....	221
Хамидов Лутфулло Пайзуллаевич. Банк соҳаси атама тизимининг умумлисоний таснифи.....	226
Исманлова Лайло Хондамировна. Слоганнинг миллий туристик рекламадаги аҳамиятига доир.....	230
Xamdamov Ramzbek Madaminjonovich, Usmonov Yorqinbek Muhtorjon o'g'li, Atadxo'jayev Tohirjon. Lingvistik shevalar kontinuumi va uning til o'rgatishdagi ahamiyati.....	233
Болтаев Фаррух Фарходович. К вопросу о взаимосвязи языка и мышления.....	235
Qodirova Dilduza Alisherovna, Nazarova Gulbahor Azimjon qizi, Abdullayeva Dilafruz Mansurova. The Comparative Analysis on the Translation of English Slang Words.....	238
Musurmankulova Madina Nosirovna. Semantics of the Term "Competence" in Pedagogy and Development of Integrative Knowledge on Comparative-dialectological Competence of Future Teachers of the Russian Language.....	241

жойларга келин бўлиб узатилиши, ўғил бола бўлса, ўзи севган ёри билан бахтли турмуш кечиришини истайди. Неваранинг бахту иқболи ҳақидаги ана шундай ойдин орзулар Олтинсой туманидаги Хўжанпок жамоа ҳўжалигидаги Оқун қишлоғида яшовчи Ҳалим бобо Жўраевдан 2005 йил 22 августда ёзиб олинган куйидаги «хўйя»нинг моҳиятини ташкил этади:

*Оёққинаси майишиб, хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё,
Моялар келсин бачама, хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё,
Сувлиққинаси ширқиллаб, хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё,
Хўйлар келсин қизима, хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё,
Қўнғироқлари шилдираб, хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё,
Қўчқорлар келсин қизима, хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё,
Ҳайит кўни хўржин тўла, хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё,
Мевалар келсин қизима, хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё.*

Сурхон воҳаси аҳолисининг удумига кўра, никоҳ тўйи тизимида келин бўлаётган киз онласига кўёв тарафдан «тўққиз» юбориш анъанаси мавжуд бўлган. Юқоридаги «хўйя» матнида бобо ўз набираси келин бўлиб узатилаётганда устида кўп совға-саломлар орттилганлигидан «оёқлари майишган моялар», «қўнғироғи шилдираган семиз қўйлар»га ният билдирмоқда. Одатда, келиникига юборилаётган қўй-қўчқорларни битта ипга боғлаб, қўшқоқ қилинган ва улардан бирининг бўйига қўнғироқ осиб, бошқаларининг шохи ва бўйига оқ рўмол боғлаб қўйилган. Юқоридаги матнда никоҳ тўйи билан боғлиқ яна бир муҳим удум – унаштирилган йигитларнинг ўз қайликларига ҳайитлик юбориши одати ҳам акс эттирилган. «ҳайит кўни хўржин тўла мевалар келиши» – ана шу қадимий удумнинг поэтик талкинидир.

Сурхон воҳасида қадимдан деҳқончилик анъаналари ҳам шаклланганлиги боис айрим «хўйя»лар матнида шу меҳнат тури билан талкиларни ҳам учратамиз. Денов туманидаги Хайробод қишлоғидан ёзиб олинган куйидаги «хўйя»да қўш хайдаб деҳқончилик қиладиган бобонинг кичинмалари «деҳқон меҳнатига эш бўлган» кўкиз образининг таърифи воситасида баён этилади:

*Хўёлло буёси қашқа, йў-хўй, йў-хўй,
Хўкизи қиради мошга, йў-хўй, йў-хўй,
Қўшга илдам бўлмасе-ё, йў-хўй, йў-хўй,
Қайла қилинлар ҳўштга, йў-хўй, йў-хўй,
Терисини сийириб-а, йў-хўй, йў-хўй,
Пичинлар қўн қовушга, йў-хўй, йў-хўй,
Бир жўн беринг бувишга, йў-хўй, йў-хўй,
Қолгани элу ҳошга, йў-хўй, йў-хўй.*

Бу матнда ҳар бир мисрадан кейин қайтариловчи анъанавий поэтик такрор «йў-хўй, йў-хўй» шаклида бўлиб, воҳанинг бошқа ҳудудларидан ёзиб олинган «хўйя» матлиларидаги бадий такрорлардан структурал жиҳатдан фарқланиб туради. Демак,

♦биринчидан, «хўйя» – боболар томонидан икром этиладиган алла намунаси бўлиб, бу жанр фақатгина Сурхон воҳасида истиқомат қиладиган аҳоли орасида оммалашганлиги ва ҳозирги кўнга қадар ўзининг ижрочилик анъаналарини сақлаб келаётганлиги билан характерланади;

♦иккинчидан, шеърин тузилиши саккиз ҳисоли бармоқ вазнидаги поэтик қурилма ҳолида оммалашганлиги, мисраларнинг, асосан, «а-а» тарзида қофияланиши, икром жараёнида ҳар бир мисрадан кейин «хўйя болам, хўйя-ей», «йў-хўй, йў-хўй», «хўй-ё, хўй-ё, хўй-ё», «хўй-ей, хўй-ей, хўйя» сингари анъанавий поэтик такрорларнинг қайтарилиб туриши «хўйя»ларнинг фольклор жанри сифатидаги етакчи хоссаларини ташкил этади.

Сурхон воҳаси аҳолиси ўзининг табиий, тарихий ва маданий кадриятларига қучли ҳурмат ва эътиқоди туфайли жуда кўп қадимий маросимларни, урф-одатларни, шунингдек, расм-русумларни бажариш чоғида икром этиладиган қадимий қўшиқларни «постфольклор» ёки «замонавий фольклор» шаклида бўлса-да, ҳозиргача сақлаб келмоқда.

To'ychiev Abdunabi Xudoyberdievich (GulDU tayanch doktranti)
YOZUVCHINING TOPGANLARI VA TILAKLARI

Annotatsiya. Yurtimizda O'zbekiston Qahramoni, O'zbekiston xalq yozuvchisi Said Ahmad tavalludining 100 yilligi keng nishonlanmoqda. Adib murakkab davrda yashadi, ibratli umr kechirdi. Hayoti, ijodi bilan keyingi davr adabiy jarayoniga ham o'z ijobiy ta'sirini o'tkazdi. Ushbu maqolada adib faoli-

yatining bir qirradi – yosh ijodkorlarga boʻlgan eʼtibori atqoli adib Nurali Qobul misolida yoritilgan.

Аннотация. 100-летие со дня рождения героя Узбекистана, народного писателя Узбекистана Саида Ахмада широко отмечается в нашей стране. Писатель жил в трудный период, жил образцовой жизнью. Его жизнь и творчество оказали положительное влияние на литературный процесс позднего периода. В этой статье освещается один аспект карьеры писателя – его внимание на молодых авторов – на примере известного писателя Нурали Кабула.

Annotation. The 100th anniversary of the birth of the hero of Uzbekistan, People's Writer of Uzbekistan Said Ahmad is widely celebrated in our country. The writer lived in a difficult period, lived an exemplary life. His life and work had a positive impact on the literary process of the later period. This article highlights one aspect of the writer's career – his focus on young creators – with the example of the famous writer Nurali Kabul.

Kalit soʻzlar: islohot, yozuvchi, adabiyot, adabiy meros, echkiemar, izdosh, ijodiy evolutsiya.

Ключевые слова: реформа, писатель, литература, литературное наследие, варан, последователь, творческая эволюция.

Key words: reform, writer, literature, literary heritage, varan, follower, creative evolution.

Soʻnggi yillardagi jamiyatimizdagi islohotlar, ijtimoiy-iqtisodiy, maʼnaviy-axloqiy, siyosiy hayotdagi oʻzgarishlar jamiyat aʼzolari tafakkurida ham oʻzgarishlarga olib keldi. Jamiyatning rivojlanish darajasi jamiyat aʼzolarining maʼnaviy-intellektual saviyasi, madaniy-axloqiy qiyofasiga koʻp jihatdan bogʻliqdir. Jamiyat aʼzolari maʼnaviyatini shakllantirishda esa adabiyot beqiyos imkoniyatga ega.

Davr oʻzgarishlarini his etish, voqea-hodisalarni haqqoniy koʻrsatish, barcha murakkabliklar, ziddiyatlar, insonning rang-barang ichki dunyosi, kurashi, intilishlari, quvonchu iltiroblarini tahlil etish adabiy olamda doimo dolzarbligicha qolmoqda. Bugungi kunda yaratilgan va yaratilayotgan asarlarning mohiyatini oʻrganish va tadqiq etish muhim vazifalardan biridir. Jumladan, oʻzbek adabiyotshunosligida Said Ahmad ijodi koʻp va xoʻp oʻrganilgan. Ijodkordan katta hajmdagi yuqori saviyali adabiy meros qoldi. Yozuvchi ijodini xalqimiz sevib oʻqimoqda, ijodi koʻplab adabiy izlanishlarga asos boʻlgan. Shunday boʻlsa-da, oʻzbek nasrida Said Ahmad ijodining oʻrni, asarlarining yuzaga kelish omillari, rivojlanish jarayonlari, badiyatini tadqiq qilish, uslub va mahorat masalasi bilan bogʻliq muammolar tizimli ravishda yaxlit monografik keng planda oʻrganish zarurati mavjud. Said Ahmad asarlari badiiy xususiyatlari bilan bogʻliq muammolarning monografik planda oʻrganilishi oʻzbek adabiyoti ilmidagi alohida ahamiyat kasb etishi, tabiiy.

Said Ahmad asarlari bilan adabiyot rivoji va jamiyat taraqqiyotiga oʻz hissasini qoʻshgan ulkan ijodkordir. Said Ahmaddan har biri alohida oʻrganishga arziydigan romanlari, hikoya va hajviyalari, dramaturgiyasi, publitsistik ocherklari, xotiralari adabiy meros boʻlib qoldi. Ziddiyatli davrda yashagan adibning murakkab hayotini oʻrganar ekanmiz, bir tanada ikki jon yashaganiga guvoh boʻlamiz, goʻyo. Goho bir inson bolasining shuncha qiyinchilikka qarshi turganiga hayron qolib, sabru irodasiga lol qolamiz. Goho hayotidagi ayrim yumorga boy voqealar va asarlaridagi ayrim epizodlarida beixtiyor kulamiz.

Adib ijodida bir turkum asarlar ham borki, bu asarlarda uning adabiy hayotni teranlik bilan kuzatgani, hali ism-sharifi adabiy jamoatchilikka notanish boʻlgan yosh ijodkorga eʼtibor, qaygʻurishni ilgʻash mumkin. Bir niholning voyaga etuviga qadar qancha parvarish va mehr kerak boʻladi. Bir ijodkor ijodining samarasi roʻyobga chiquviga qadar ham muhit va mehr kerak. Shu maʼnoda, atqoli oʻzbek yozuvchisi Nurali Qobul ijodini tadqiq qilish jarayonida bu mutanosiblikni sezgandek boʻlaman. Nurali Qobul nomining adabiyot sahnida muqim oʻrin egallashida albatta, Said Ahmad singari ustoz adiblarning xizmatini taʼkidlab oʻtish joiz.

Nurali Qobul juda erta adabiy jamoatchilik eʼtiboriga tushdi. Dastlabki hikoya va qissalarini oʻqigan Said Ahmad "Nurali bir nechta hikoya va qissalar kitobini nashr etdi. Adabiy tanqidchilik bu kitoblar toʻgʻrisida iliq-issiq gaplar aytmoqda. Haqiqatdan ham uning kichik janrdagi asarlari oʻziga xos yangilik boʻldi", deb eʼtirof etadi.¹ Darhaqiqat, shu yili nashr etilgan "Tubsiz osmon" qissasi adabiy jarayonda jiddiy voqea sifatida baholandi, yozuvchiga katta shuhrat keltirdi. Moskvada deyarli uch yarim million nusxada nashr etilgan "Yunost" jurnalining 1981-yil 1-sonida chop etilgan "Nebo tvoego detstva" qissasi uchun "Zelenogo listka – 81" mukofoti berildi. Shuningdek, sobiq Itifoq yozuvchilar uyushmasining 1981–1982-yilgi yosh ijodkorining eng yaxshi birinchi kitobi uchun beriladigan mukofotiga sazovor boʻldi. "Tubsiz osmon" qissasining jurnal va kitob holidagi adadi oʻn million nusxadan oshdi. Bu adabiyotimizda

¹ Nurali Qobul. Kechikkan turnalar. T., "Tafakkur", 2016, 227-bet.

bir asarning qisqa muddatda keng tarqalishi jihatidan kam uchraydigan hodisadir.

Nurali Qobulning "Salom, tog'lar!" qissasini¹ o'qiyotganimda yodimga "Ufq" triologiyasi tushdi. Har ikkala asarda ham echkiemar bilan bog'liq voqea tafsiloti berilgan. Echkiemar bilan bog'liq epizod Said Ahmadning "Ufq" triologiyasi "Hijron kunlari" nomli ikkinchi kitobida uchraydi.² Naymandagi to'qayda Ikromjonning arqonlangan sigirini qo'ydan kattaroq echkiemar (asarda shunday yozilgan) emayotgani, qo'rqib ketgan Nizomjonning orqaga tisirilgani, odam sharpasini sezib, uzun dumi bilan xas-cho'plarni to'zitib qamishlar orasiga kirib ketgan echkiemar tasviri ustoz adib tomonidan me'yorida tasvirlangan.

Nurali Qobul ham hayotda o'zi eshitgan, ba'zan ko'rgan voqea-hodisalarni asarga ustalik bilan bir epizodda singdirib yuborgan. Misol uchun, echkiemar voqeasini olaylik. Qissada qo'li sovuq narsaga tegib, qo'rquvdan oyoq-qo'li qaltiragan Zulayho, echki elin xaltasida echkining elinini so'rayotgan bir qarich keladigan ikkita echkiemar, ularni bitta-bittalab qizigan otashkurakda olib tashlayotgan Enaqiz xola, ag'anab ayanchli ma'rayotgan echki, og'zidan sut otilgancha sapchib yerga tushgan echkiemarlarni tasvirini uchratish mumkin. Asar voqealari kechayotgan davrda bunday voqealar bo'lishi tabiiy bir hol bo'lgan, lekin endi uni o'rinda samarali qo'llash yozuvchining mahoratini bildiradi. U "Salom, tog'lar!"ni yozganda yigirma to'rt yoshda edi. Yosh yozuvchining hayotni teranlik bilan kuzatgani, ilg'aganlarini mahorat bilan badiiylashtirgani tahsinga sazovor.

Yozuvchi hayotga qanchalik chuqur kirib borsa, hayot voqea-hodisalarni yaxshi bilsa u yozgan badiiy asar ham shunchalik hayotiy bo'ladi (Sergey Obozov ta'kidlaganidek, "Chivinining yuvinishini kuzatmagan ijodkor ijodkor emas"). Balki, shu sabablidir, ustoz adib yosh yozuvchi ijodida aynan o'ziga xoslikni ta'kidlaydi: "Nurali ko'p mashq qiladi. Hikoyalarni erinmay qayta ishlaydi. Uning adabiyotimizga olib kirayotgan o'z mavzui bor. Tug'ilib o'sgan tog' qishlog'i kishilarining portretlarini mahorat bilan chizadi. Tabiat manzaralarini ilhom bilan tasvirlaydi. Nurali hikoyalari ixcham, tasvirga boy, o'qishli hikoyalardir. Ayniqsa, uning cho'ponlar, Jizzax tog'lari boyliklarini muhofaza qilayotgan ajoyib tabiatli kishilar haqidagi hikoyalari o'quvchida yaxshi taassurot qoldiradi".³

Said Ahmad hayotida uchratgan, hamnafas bo'lgan ijodkorlarni "topganlarim" deb ataydi. Ibratli umri davomida xalqimizning ma'naviy yuksalishiga omil deb adabiyotni bildi. Adabiyotga befarq bo'lmadi, yosh ijodkorlarni qo'llab-quvvatladi. Said Ahmad Odil Yaqubov, Xudoyberdi To'xtaboyevlar bilan Nurali Qobulning O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasiga a'zo bo'lishi uchun tavsiyanoma beradi.

Biz Said Ahmad faoliyati misolida so'z yuritgan ijodkorimiz Nurali Qobul ham adabiyotning katta oqimidan o'z o'rnini topdi. U adabiyotda o'z uslubini, o'z qiyofasini yarata oldi. Bu davr jarayonida yozuvchining ijodiy evolutsiyasini kuzatishimiz mumkin. Nurali Qobul o'ttizdan oshiq hikoyasi, o'n ikki qissasi, ikki essesi, she'rlari, tarjimalari, publitsistikasi, ocherklari, roman-monologi, yetti kitobdan iborat roman-pamflet, "Temuriylar" epopeyasi turkumidagi o'n etti jildan iborat romanlari bilan adabiyotimiz rivojiga hissa qo'shdi. Tarjimon sifatida G.Marksning "Tanholikning yuz yili" romani (A.Jo'raboyev, T. Qahhor bilan hamkorlikda), Ch.Aytmatovning "Bolaligim" qissasini ona tilimizga o'girdi.

Adabiyotda "ijodiy bardavomlilik" degan bir tushuncha, bir so'z bor. Said Ahmadning 100 yilligi keng nishonlanayotgan yilda uning izdoshlari Nurali Qobul, Erkin A'zam, Usmon Azimlar ham muborak 70 yoshni qoralab qo'yishdi. Ustozlar e'tiborida bo'lgan nihollar azim chinorlarga aylanishdi. Yana qancha ijodkorlar uchun Said Ahmad yaratgan maktab ibrat maktabi bo'ldi. Albatta, bir maqolada hammasiga to'xtalish, fikr yuritish imkoniyatdan tashqari ish. Ularning har biri bir olam. Biz bugun bir ijodkor misolida umumiy bir nazar soldik, xolos. Muhimi, adibning samarali mehnati natijasida yaratilgan asarlari kitobxonlar qalbidan joy oldi. Ijod ahli uchun bundan ortiq baxt bo'lmasa kerak.

**Sayfullayev Anvar Islamovich (ToshDO'TAU, PhD)
TARJIMON FAOLIYATI HAQIDA**

Annotatsiya. Maqolada tarjimon faoliyati haqida so'z yuritilib, konferensiya tarjimasi va tarjimon-ga qo'yiladigan umumiy talablar, konferensiya tarjimasi konteksti va ketma-ket va bir vaqtning o'zida tarjima qilishning texnik qiyinchiliklaridan tashqari, tarjimon turli xil kontekstlarda va juda ko'p mavzularda ishlash muammosi tahlil qilingan.

¹ Nurali Qobul. Johillik va qotillik. T., "IJOD-PRESS", 2017, 40–140-betlar.

² Said Ahmad. Ufq. T., G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1976, 441–442-betlar.

³ Xushboqov J. Yuragimning surati. T., "Yangi asr avlodi" nashriyoti, 2018, 173-bet.